

A tiszafa Simonkai Lajos hátrahagyott kéziratában

Az éppen száz éve elhunyt botanikus, *Simonkai Lajos* számos cikket jelentetett meg az Erdészeti Lapokban, s szoros kapcsolatban állt a selmeci akadémia tanáraival is. A Kárpát-medencében előforduló fászfárú növényeket bemutató kötet megírására készült, de e munkája soha nem látott napvilágot. Hátrahagyott kéziratából most az év fája, a tiszafa leírását adjuk közre.

Néhány év előtt még egész csoportokban díszlett a Bakonyban Herend, Bánd és Szentgál mellett; közölve van a Dráván túli Kalnik, Ivanscsica és Szleme hegycsopotról; terem az ogulini Klek-hegyen s a magyar-horvát karszton több helyt, így a Fiume pataka (Reccina) forrásvidékén.

Bükköseink és fenyveseink növényzeti tájának flóráját jellemzi. Az egykor bükkös Bakony dombvidékén Bándnál már mintegy 400 m t. f. magasságban tenyészik; még alacsonyabb szint-

tájon fordul elő Herkulesfürdőnél (240 m) valamint az aldunai Kazán-völgy szorosának szikláin (200 m); ellenben a Keleti-Kárpátok fenyveseiben 1580 m magasságban is tenyészik.

Virít áprilisban, májusban; terméseit ugyanazon év őszén érleli, szeptemberben, októberben. Piros terméseitől a madarak csakhamar megfosztják, és magvait a legmeredekebb szirtek fokaira, lépcsőzeteire és szakadékaire is széthordják.

Az árnyéket valamennyi őshonos fánk közül ez tűri el a legjobban; rovarok nem bántják; igen becses fateste csaknem elpusztíthatatlan, kitűnően faragható, pácolható és fényezhető; ezért nemcsak kertjeinkben, hanem mint évezredek át élőlő, sérüléseit könnyen kiheverő és örökzöld fa, erdeink egyes, különösen határt jelző helyein, nagyon megérdemelné a figyelmes gondozást. Kertjeinkben díszgyepűnek és díszbokornak is felette ajánlatos, mégpedig azért, mert a nyírást és idomítást minden baj nélkül eltűri, tehát tetszőleges idomúvá alakítható. Hogy nagy fává legyen fejleszhető, ahhoz emberöltőkön át terjedő, évszázados gondos emberi védelem szükséges.

Dr. Bartha Dénes

Taxus baccata L. – Ternyőfa, Ternyő, Tiszafa, Tiszafenyő

Lassan növekedő, de állítólag 2000 esztendőskort is elérő örökzöld fa. Idős korban koronája szélesen szétterjedt, szélesebb a magasságánál, derekának átmérője több méter vastagságú, sudara 20-25 méter magasságra emelkedő. Nagyobb fa alakjában manap csak egyes kertjeinkben láthatjuk. Körmöczbányán, a Zechenter-féle kertben, ma is díszlik 2 ternyőfa példány, amelyek mindketteje hímvirágú, s amelyek szélességüknél magasabbak, kúpos koronájuk körülbelül 14-15 m magas, törzsük pedig a talaj felett 40 cm magasságban mérve 167-177 cm kerületű. Bartholomaeides szerint (1808) Dobsina és Redova vidékén egykor oly vastag törzsű példányai termettek, hogy 2 lábnyi széles, sőt két lábnyi szélesebb deszkákat is fűrészelhettek belőle. Hogy hajdan tekintélyes törzsű fák voltak hazánkban találhatóak, arról tanúságot tesznek némely régi építményeink is, így pl. a bártfaiak. A budapesti 1885. évi országos kiállításán egy ezredéves, 120 cm átmérőjű tuskója volt látható (!), amely Máramaros megyéből származott.

Kemény, nehéz, vereses-barna fatesztét jellemzik egyrészt az annak főtömeget alkotó vermesen és csavarosan is megvastagodott edényszerű farostok; jellemzi másrészt az, hogy nincsenek benne gyantajaratok, s ezért szurkot sem tartalmaz. Derekának kérge verhenyes-barna s időszakonként nagy horporjokban szakadozik le; évenkénti hajtásainak kérge zöld, a levelek zöldjéhez hasonló.

Levelei laposak, csúcson röviden és hirtelen kihegyezettek, szálalándzsák,

sak, vagy szálalak, hosszuk 10-36 mm, szélességük 1,5-3 mm közt váltakozó; örökzöldek. Vadon termő őshonos tiszafáink levelei színükön télen-nyáron fényeszöldek és sötétzöldek, fonákukon sápadtabban zöldek vagy sárgásan zöldek, csavarmentes eredésűek, de mintegy kétféle levén fésülve egy síkban terülnek ki. Ágai terpedten szétállóak, koronája széles. Érett húsos magköpenye skarlátpiros és peremével a benne rejlő mag csúcsa fölé emelkedik; porzós virágának tengelye a körülötte levő s a kocsánt zsendelyező pikkelyek csúcsait túl nem haladja, vagy csak jelentéktelenebbül hosszabb azoknál.

...

Hazánkban a típusos *Taxus baccata* L. honos, s manapság vadon csak cserje vagy cserjefa termetben található. Szálanként, többnyire hozzáférhetetlen helyeken, Kárpátainkban Szepes, Liptó, Turóc, Zólyom, Gömör, Abauj-Torna megyékben még sok helyt díszlik; Trencsén megyében a „Nagy-Manitz” hegyen, jegenyefenyvesben bőven; Borsod megyéből kipusztult; a Bihar hegységen is alig van nyoma; a Keleti-Kárpátokban ritka; előfordul a Délnyugati-Kárpátokban is szálanként a Herkulesfürdőnél és a Kazán-szorosban.

Év fája 2012-ben a zselnicze meggy (*Prunus padus*)

Népies nevei még: csórmány, gerézdes-, kutya-, madár-, vad- vagy zsidócseresznye, gyöngyvirágfa, májusfa, tyúkszemfa, zelnice, koczerka.

(Wikipedia)

